

Fecr Yayınları: 365

ARAPÇA DEYİMLER LAFIZ, MANA ve KULLANIM ÖZELLİKLERİ

Dr. Şahabettin ERGÜVEN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
SAGE Yayıncılık Rek. Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cd. Uğurlu İş Merkezi No: 97/24
Tel: 0 312. 341 00 02 İskitler/ANKARA
(Sertifika no: 47603)

1. Baskı: Haziran 2020

ISBN: 978-625-7879-05-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

ARAPÇA DEYİMLER

LAFIZ, MANA VE KULLANIM ÖZELLİKLERİ

Dr. Şahabettin ERGÜVEN

Ankara 2020

Dr. Şahabettin ERGÜVEN

1971 yılında Çorum/Alaca'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Alaca'da tamamladı. 1989 yılında Bakırköy İmam Hatip Lisesi'nden mezun oldu. Lise sonrası İstanbul'da bir yıl Arapça dersleri aldı. 1990 yılında kayıt olduğu Ezher Üniversitesi Usuluddin Fakültesi'nden 1995 yılında mezun oldu. 1998 yılında "*Celeddin es-Suyûtî ve Galatâtu'l-Avâm'ı*" adlı yüksek lisans tezini, 2007 yılında "*Arap Dili ve Edebiyatı Açısından İbn Hazm*" adlı doktora tezini tamamladı. 1997 yılında o zamanki adıyla Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı'na öğretim görevlisi olarak atandı. Aynı Anabilim Dalında 2008 yılında yardımcı doçent unvanı aldı. Arap Dili ve Belagatı alanında yayınlanmış akademik çalışmaları, ulusal ve uluslararası sempozyum ve konferanslarda ardıl çeviri faaliyetleri bulunmaktadır. 2015 yılında FSM Vakıf Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi'nde Arapça dersleri verdi. Halen Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır. Arapça ve İngilizce bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ -----	7
GİRİŞ -----	9
1-KAVRAM ve TANIMLAR -----	11
2-ARAPÇADA DEYİMLERİN İSİMLENDİRİLMESİ ve TANIMI -----	13
3-ARAPÇA DEYİMLERİN LAFIZ ve MANA ÖZELLİKLERİ -----	21
3.1. Arapça Deyimlerin Lafız Özellikleri -----	21
3.1.1. Cümle Şeklinde Olan Deyimler -----	21
3.1.1.1. Fiil Cümlesi Olarak Kullanılan Deyimler -----	22
3.1.1.2. İsim Cümlesi Olarak Kullanılan Deyimler -----	24
3.1.1.3. Şibh-i Cümle Olarak Kullanılan Deyimler -----	26
3.1.1.4. Soru Cümlesi Olarak Kullanılan Deyimler -----	27
3.1.1.5. Dua-Beddua Cümlesi Olarak Kullanılan Deyimler -----	28
3.1.1.6. Şart Cümlesi Olarak Kullanılan Deyimler -----	28
3.1.1.7. Ünlem Cümlesi Olarak Kullanılan Deyimler -----	29
3.1.2. Kelime Grubu Şeklinde Olan Deyimler -----	31
3.1.2.1. İsim Tamlaması Şeklinde Olan Deyimler -----	31
3.1.2.2. Sıfat Tamlaması Şeklinde Olan Deyimler -----	33
3.1.2.3. İkilme Grubu Şeklinde Olan Deyimler -----	34
3.1.2.4. Edat Grubu Şeklinde Olan Deyimler -----	36
3.1.2.5. Zarf Grubu Şeklinde Olan Deyimler -----	38
3.2. Arapça Deyimlerin Mana Özellikleri -----	39
3.2.1. Deyimler En Az İki Kelimenden Oluşan Kısa ve Özlü Sözlerdir --	40
3.2.2. Deyimlerin Anlatımı Hoş ve Çekici, İfadesi Etkili ve Güçlüdür --	41
3.2.3. Deyimler İnsanlara Yol Gösterme, Ders veya Öğüt Verme Amacı Taşımaz -----	42
3.2.4. Deyimlerde Kelimelerinin Yerleri Değiştirilemez, Kelimelerin Yerine Eş Anlamlıları da Getirilemez -----	43
3.2.5. Deyimlerin Çoğu Gerçek Anlamları Dışında Kullanılan Mecâzî Yapılardır -----	44

3.2.6. Bazı Deyimler Anlatım Gücünü Artırıp Ahenk Oluşturmak İçin Secili ve Kafiyeleli Kullanılır -----	45
3.2.7. Deyimlerin Motamot Olarak Bir Dilden Başka Bir Dile Çevrilmesi Çok Zordur-----	45
3.2.8. Deyimler Bir Milletin İnanç ve Kültürünü Yansıtır -----	46
3.2.9. Bazı Deyimlerin Ortaya Çıkışı Tarihi ve Sosyal Olaylara, Öykülere, Masallara Dayanmaktadır -----	47
3.2.10. Bazı Deyimlerde Kelimeler Söylenmeyerek, Eksiltile (Hazif) Bir Anlatıma Baş Vurulur -----	49
4-ARAPÇA DEYİMLERDE KULLANILAN SÖZ SANATLARI-----	53
4.1. Mecâz Sanatı -----	53
4.2. Teşbîh Sanatı-----	57
4.3. İstiâre Sanatı -----	59
4.4. Kinâye Sanatı -----	63
4.5. Mübâlağa Sanatı -----	65
5-DEYİMLERDE ÇOK ANLAMLILIK, EŞ ANLAMLILIK ve ZİT ANLAMLILIK OLGUSU-----	67
5.1. Deyimlerde Çok Anlamlılık-----	67
5.2. Deyimlerde Eş Anlamlılık-----	72
5.3. Deyimlerde Zıt Anlamlılık -----	75
6-KUR'ÂN-I KERİMDEN İKTİBAS YOLUYLA KULLANILAN DEYİMLER -----	79
7-HADİS-İ ŞERİFLERDEN İKTİBAS YOLUYLA KULLANILAN DEYİMLER -----	97
8-ARAPÇA ÖĞRETİMİNDE DEYİMLERİN YERİ ve ÖNEMİ-----	115
9-DEYİMLERİN CÜMLE İÇERİSİNDE KULLANIM ÖRNEKLERİ -----	119
10-SİYASETÇİ TERİMİNİN DEYİMSEL KULLANIMLARI-----	137
11-DEYİMLER ve KALIP İFADELER SÖZLÜĞÜ -----	153
SONUÇ-----	281
KAYNAKÇA -----	283

ÖN SÖZ

Kendine özgü lafız ve mana özellikleri olan, duygu ve düşünceleri az sözle etkili bir şekilde ifade eden deyimler milletlerin kültürünü yansıtan, düşünce yapısına ışık tutan önemli dil öğeleridir. Toplumları bir arada tutan her türlü ortak değer kültürü oluşturmaktadır. Bu değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması dil aracılığıyla olmaktadır. Toplumların kültür mirasını yansıtan bir ayna konumunda olan deyimler söz varlığı içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Hem Türkçe hem de Arapça deyimler açısından oldukça zengin dillerdir. Bu zenginlik Türk ve Arap uluslarının kendilerini ifade etmedeki gücünü, dili kullanmadaki ustalık ve kıvrak zekasını göstermektedir. Arapça deyimler, günümüzde Araplar tarafından başta basın-yayın olmak üzere hayatın farklı alanlarında sıklıkla kullanıldığı gibi, gerek erken dönem gerekse modern dönemde kaleme alınan farklı eserlerde kullanım yoğunluğuna sahiptir. Arapça deyimlerin bir kısmının Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerden iktibas yoluyla kullanılıyor olması bu deyimlere ayrı bir önem atfetmektedir.

Deyimler bir dilin inceliklerini, anlam zenginliğini ifade ettiği için yabancı dil öğretiminde de önemlidir. Arapça deyimler konusunda yetersiz kalan bir öğrenci içerisinde deyimler geçen diyaloglarda zorlanacağı gibi, bünyesinde deyim barındıran metinleri de tam olarak anlayamayacaktır. Öte yandan söz varlığının kelime üstü anlamlı dil birimlerinden olan deyimler konusunda yeterli olan bir öğrencinin Arapça öğreniminde kendine güveni artacak, gündelik iletişimde işi kolaylaşacak ve Arapçanın ortak dil mirasından payına düşeni de almış olacaktır. Böylelikle dil öğreniminde derinlik boyutu da sağlanmış olacaktır. Bu nedenle Arapça eğitim ve öğretim programlarında deyimlerin belirli oranda yer alması önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Arap ve Türk dilbilimcilerin deyim tanımlarını, erken dönem lugat ve belagat alimlerinin konuyla ilgili görüşlerini, örnek açıklamalarla Arapça deyimlerin yapı ve anlam özelliklerini, Arapça deyimlerde eş anlamlılık, zıt anlamlılık ve çok anlamlılık olgusunu; deyimlerde sıkça kullanılan teşbîh, mecâz, istiâre ve kinâye gibi söz sanatlarını, Kur'ân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerden iktibas yoluyla kullanılan deyimleri, Arapça öğretiminde deyimlerin yeri ve önemi gibi konuları ele alıp inceledik. Çalışmada ayrıca Arapça deyimlerin cümle içerisinde kullanım örneklerine ve yaygın olarak kullanılan üç binden fazla deyim ve kalıp ifadenin Arapça-Türkçe sözlük dizinine yer verdik. Böylelikle bir nebze de olsa Arapça deyimleri teorik ve uygulamalı olarak araştırmacıların ve öğrencilerin hizmetine sunmayı amaçladık.

Gayret bizden, tevîk Allah'tandır.

Dr. Şahabettin ERGÜVEN
Çorum 2020